

Sözlüklerde Tanım Farklılığı Olan Temel Duygu Sözcükleri¹

Zeynep YİĞİT²

Sözlüklerde Tanım Farklılığı Olan Temel Duygu Sözcükleri

Özet

Duygular, soyut olduğu kadar somut yansımalarıyla da hayatın içinde önemli bir yer teşkil eder. İnsanlık tarihi boyunca pek çok sanat eseri; savaşlar, göçler önemli duygusal ve düşünsel tepkilerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bireylerin hem iç dünyasında hem de iletişiminde duyguların ifadesi için duyguların belirgin özellikleriyle tanımlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda duygu ifade eden sözcükler, sözlüklerde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Ruhbilimciler, duyguların sınıflandırmış ve bazılarını temel duygular olarak nitelendirmiştir. Bu konuda tasniflerde bazı farklılıklar olsa da ortak noktada buluşulan duygular vardır. Çalışmada farklı ruhbilimciler tarafından temel duygular içerisinde yer verilen “öfke, tiksinti, cesaret, arzu, umutsuzluk, korku, nefret, umut, sevgi, üzüntü, neşe, hayret, mutluluk, merak, şaşkınlık, keder, endişe, küçümseme, sevinç, ızdırap, utanç, kıvanç, zevk, ümit, suçluluk” duyguları ele alınmıştır. Bu duygular Türkçe ve İngilizce sözlüklerde taranmıştır. Nitel araştırma deseninde doküman analizi yöntemiyle yapılan çalışmada “sevgi, mutluluk, nefret, umut” duygularının tanımlarında çeşitli farklar olduğu görülmüştür. Verilerin toplanmasında Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük (GTS), Kubbealtı Lügati (KAL) Cambridge Sözlük (CS) ve Merriam-Webster Sözlük’ten (MWS) yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda duyguların tanımları arasındaki ayrımlara ve kültürel algı farklılıklarına dikkat çekilmiştir. Örneğin “nefret” duygusu bir sözlükte başkasının kötülüğünü istemekle ilişkilendirilirken diğer bir sözlükte şiddetli hoşnutsuzluk olarak tanımlanmıştır. Çalışma sonunda tanımların isabetli olması ve zenginleştirilmesi açısından karşılaştırmalı sözlük çalışmalarının gerekliliği vurgulanmış, önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Temel duygular, Tanım farklılıkları, Sözlük, Anlam, Tutarlılık.

Basic Emotion Words With Different Definitions In Dictionaries

Abstract

Emotions have an important place in life with their concrete reflections as well as their abstract ones. Throughout human history, many works of art; wars, migrations have emerged as a result of important emotional and intellectual reactions. In order for individuals to express emotions both in their inner world and in their communication, emotions had to be defined with their distinct characteristics. In this context, words expressing emotions have been defined in various ways in dictionaries. Psychologists have classified emotions and described some of them as basic emotions. Although there are some differences in the classifications on this subject, there are emotions that are agreed upon. In the study, the emotions of “anger, disgust, courage, desire, despair, fear, hatred, hope, affection, sadness, joy, astonishment, happiness, curiosity, surprise, grief, anxiety, contempt, joy, suffering, shame, pride, pleasure, hope, guilt”, which are included in the basic emotions by different psychologists, were examined. These emotions were scanned in Turkish and English dictionaries. In the research conducted with the document analysis method in the qualitative research design, it was observed that there were various differences in the definitions of the emotions of “love, happiness, hatred, hope”. In collecting the data, Turkish Language Association Current Turkish Dictionary (GTS), Kubbealtı Dictionary (KAL), Cambridge Dictionary (CS) and Merriam-Webster Dictionary (MWS) were used. As a result of the study, attention was drawn to the nuances and cultural perception differences between the definitions of emotions. For example, while the emotion of “hate” is associated with wishing harm to another in one dictionary, it is defined as intense displeasure in another dictionary. At the end of the study, the necessity of comparative dictionary studies was emphasized in order to ensure the accuracy and enrichment of the definitions, and suggestions were made.

Key Words: Basic emotions, Definition differences, Dictionary, Meaning, Consistency.

Makale Türü: İnceleme

Paper Type: Review

1 Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sözlükbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (SÖZMER) tarafından 11.06.2025 tarihinde düzenlenen Uluslararası Dil Araştırmaları Sempozyumu’nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş hâlidir.

2 Arş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, zyyigit@aku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5405-2058.

1. Giriř

Sözcükler; insan zihninin anlamlandırma, betimleme, analiz etme, bağlantılar kurma, üretimde bulunma gibi işlevlerinde önemli rol oynar. Bireyin duyuş ve düşünüşleri, sahip olduğu sözcük evreni sayesinde yapılandırılır. Sözlükler ise pek çok sözcüğün anlam dünyasına ışık tutan temel araçlardır. “Sözlük, milletlerin adeta ayak izleridir. Tarih boyunca bir milletin hayata dair tecrübe ettiği ne varsa (coğrafi, tarihî, kültürel, sosyolojik, edebî, felsefi vb.) sözlüğe yansır” (Uysal, 2023, s. 155). Sözlüğe yansıyan alanlardan biri de psikolojidir. İnsanlıkla birlikte var olan bu kapasite; kişinin bilgi, sezgi ve tecrübelerinden doğan iç dünyasındaki derin, karmaşık unsurları kapsar. Bozkurt’a (2014, s.33) göre, son yüzyılda insan duygularını en yoğun şekilde ele alan disiplin psikoloji olmuştur. Ayrıca ona göre sözlükbiliminin psikoloji, bilişsel bilimler ve bilişsel dilbilimle etkileşim içinde olması, sözlükbilim alanına önemli katkılar sunacaktır.

İnsanlar arası etkileşimde önemli bir yeri olan ve önemli bir rol oynayan duyguların incelenmesinde, belirlenmesinde psikologlar, “duygu nedeni”, “duygu sürecindeki fizyolojik değişiklikler” ve “duygunun yol açtığı davranışsal tepkiler”e dikkat etmektedirler. Buna rağmen duygulanmanın kişisel bir tecrübe olması, duygulanmanın sahip olduğu bazı değerlerin, yaşam şartlarının başkalarına göre farklılıklar arz etmesi, onun nasıl bir duygu yaşadığı hakkında tam bir bilgi edinmemize engel teşkil eder (Çetinkaya, 2006, s. 12).

Çeşitli bileşenlerden oluşan duygular farklı sınıflandırmalara konu olmuştur. Laird ve Oatley’e göre (1989, s. 90) bireyin içsel sinyalleri bilincini etkileyebilir ve bu etkili sinyaller bir dizi temel duygu etrafında oluşur. Tüm öznel duygu deneyimlerinin inşa edildiği temel duygular: Mutluluk, üzüntü, öfke, korku, iğrenmedir (Johnson Laird ve Oatley, 1989, s. 85).

Ortony ve Turner (1990); araştırmacıların temel duyguları duyguların nedenleri, deneyimlenişi ve sonrasında oluşan tepkiler çerçevesinde belirlediğini vurgulayarak temel duygu sınıflandırmalarının listesini sunmuştur:

Tablo 1 Temel Duygular

<i>Kaynak</i>	<i>Temel Duygular</i>	<i>Esas Alındığı</i>
Arnold (1960)	Öfke (anger), hoşlanmama (aversion), cesaret (courage), neşesizlik (dejection), arzu (desire), umutsuzluk (despair), korku (fear), nefret (hate), ümit (hope), sevgi (love), üzüntü (sadness)	Hareket eğilimine göre
Ekman, Friesen &	Öfke (anger), nefret (disgust), korku (fear), mutluluk	Evrensel yüz ifadeleri

Zeynep YİĞİT

Ellsworth (1982)	(joy), üzüntü (sadness), hayret (surprise)	
Frijda (1987)	Öfke (anger), mutluluk (happiness), merak (interest), hayret (surprise), şaşkınlık-hayranlık (wonder), keder (sorrow)	Harekete hazırlık şekilleri
Gray (1982)	Öfke (rage) ve dehşet (terror), endişe (anxiety), neşe (joy)	Fiziksel bağlantı
Izard (1972)	Öfke (anger), küçümseme (contempt), nefret (disgust), sıkıntı (distress), korku (fear), suçluluk (guilt), merak (interest), sevinç (joy), utanma (shame), hayret (surprise)	Fiziksel bağlantı
James (1884)	Korku (fear), keder (grief), sevgi (love), öfke (rage)	Bedensel bağlantı
McDougall (1926)	Öfke (anger), nefret (disgust), kıvanç (elation), korku (fear), bağılılık (subjection), hassalık (tender-emotion), şaşkınlık (wonder)	Güdülerle ilişki
Mowrer (1960)	Acı (pain), zevk (pleasure)	Öğrenilmemiş duygusal durumlar
Oatley & Johnson-Laird (1987)	Öfke (anger), nefret (disgust), endişe (anxiety), mutluluk (happiness), üzüntü (sadness)	Önerisel içeriğe ihtiyaç duyma
Panskepp (1982)	Beklenti (expectancy), korku (fear), öfke (rage), panik (panic)	Fiziksel bağlantı
Plutchik (1980)	Öfke (anger), korku (fear), ümit (anticipation), nefret (disgust), sevinç (joy), keder (sadness), güven (trust), şaşkınlık (surprise)	Biyolojik sürece göre
Tomkins (1984)	Öfke (anger), merak (interest), küçümseme (contempt), nefret (disgust), endişe (distress), korku (fear), sevinç (joy), üzüntü (sadness), utanma (shame), hayret (surprise)	Sinirsel ateşleme yoğunluğu
Watson (1930)	Korku (fear), sevgi (love), öfke (rage)	Fiziksel bağlantı
Weiner & Graham (1984)	Mutluluk (happiness), üzüntü (sadness)	Nitelik yönünden bağımsız

Kaynak: (Ortony ve Turner, 1990, s. 316)

Sözlüklerde her sözcüğün olduğu gibi duyguların da çeşitli yöntem ve biçimlerle tanımlandığı görülmektedir. Sözcük tanımlarının kapsamının nasıl olması gerektiğine ilişkin farklı görüşler sunulmuştur. (Adamska Salaciak, 2012; Boz, 2020; Gökter Gencer, 2019; Usta, 2006) Adamska-Salaciak (2012, s. 276), sözlük tanımlarının ansiklopedi tanımlarıyla birebir aynı olmaması gerektiğini ancak bu ayrımın aşırıya kaçmaksızın, ölçülü bir biçimde yapılabileceğini belirtmektedir. Ona göre, tanımlarda ortalama bir ana dili konuşunun sahip olabileceği dildışı bilgilere yer verilmesi uygunken, yalnızca uzmanlara hitap eden ayrıntılı bilgilerin sunulmasından kaçınılmalıdır. Gökter Genç'er'e göre ise "bir sözlüğün kod çözme ve kodlama biçiminde iki temel işleve sahip olduğu düşünüldüğünde tanımların da kullanıcının amacına uygun olarak sözcüğün sahip olduğu tüm anlamları (temel anlam ve çağrışımları) vermesi beklenir" (2019, s. 36). Boz (2020, s. 5), sözlüklerde maddebaşını da kapsayan örnek tümce sayısının artırılmasının kodlayıcılar için yararlı olduğunu söylemiştir. Diğer taraftan Usta (2006, s. 226); sözlüklerin oluşturulmasında, "tanımlama, açıklama, doğrulama, öneride bulunma ve örneklendirme" gibi işlevsel yönlerin ön planda tutulması gerektiğini vurgulamakta sözlüğün hazırlanış amacıyla hedef kitlesinin yeterince belirginleştirilmemesinin tanımlama sorunlarında etken olduğunu belirtmektedir.

Laird ve Oatley'e göre (1989, s. 82), duygu sözcükleri, içinde yer aldıkları olgu ya da olayların tamamına ya da belirli bir bölümüne göndermede bulunabilir. Ancak bu göndermelerin hangi bağlam veya kesite yönelik olduğu hem kültürel hem de bireysel faktörlere bağlı olarak önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir. Laird ve Oatley (1989); durum, duygu terimlerinin büyük ölçüde heterojen bir nitelik taşıdığını belirtmekte ve bu terimlerin tutarlı bir şekilde sınıflandırılmasının güçlüğüne ortaya koymaktadır. Bununla birlikte "duygulara atıfta bulunan birçok sözcüğün başka anlamları da vardır; birçok sözcük neredeyse eşanımlıdır ve yalnızca çağrışımları ve kullanımları farklıdır; İngilizce ve diğer dillerde, bazı duygusal sözcükler sistematik olarak belirsizdir çünkü ya anlık öznel bir duyguya ya da genel bir yatkınlığa atıfta bulunmak için kullanılabilirler" (Johnson Laird ve Oatley, 1989, s. 90).

Duygu gibi yüzyıllardır evrensel bir nitelik taşıyan soyut kavramların farklı dillerin sözlüklerindeki tanımlarının, toplumlar tarafından tarif edilme şekillerinin, tanımlar arası farkların incelenmesi; metinlerarası sözlükbilim incelemeleri açısından önemlidir. Dinçer de (2011, s. 38) sözlüklerin de tıpkı öteki sözlü ve yazılı kaynaklar gibi daha önce yazılmış farklı sözlüklerin birikiminden tamamen bağımsız olmadığını vurgulamış "sözlüklerdeki sözlükbirimlerin; metnin kapalı, değişmez, benzersiz olmadığının en açık göstergelerinden biri olan metinlerarası ilişkilere işaret ettiğini" ifade etmiştir. Araştırma; belirlenen dillere ait farklı sözlüklerde, temel duygular için yapılan tanımları incelemeyi ve karşılaştırmalı sözlük çalışmasıyla elde edilen verilerin benzer ve farklılıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

“Temel duygular, Türkçe ve İngilizce sözlüklerde nasıl tanımlanmaktadır?” sorusu araştırmanın problem cümlesini oluştururken alt problemler ise şöyle belirlenmiştir:

- Temel duygular (sevgi, mutluluk, nefret, umut) Genel Türkçe Sözlük’te nasıl tanımlanmıştır?
- Temel duygular (sevgi, mutluluk, nefret, umut) Kubbealtı Lugatı’nde nasıl tanımlanmıştır?
- Temel duygular (sevgi, mutluluk, nefret, umut) Cambridge Sözlük’te nasıl tanımlanmıştır?
- Temel duygular (sevgi, mutluluk, nefret, umut) Marriem-Webster Sözlük’te nasıl tanımlanmıştır?
- Temel duyguların (sevgi, mutluluk, nefret, umut) farklı sözlüklerde yer alan tanımları arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri arasında bulunan doküman analizinden faydalanılmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamında farklı ruhbilimciler tarafından yapılan duygu sınıflandırmaları taranmıştır. Duyguların pek çok sınıflandırma biçimi vardır. Alan yazında ele alınarak öne çıkarılan, temel duygular arasında gösterilen “öfke, tiksinti, cesaret, arzu, umutsuzluk, korku, nefret, umut, sevgi, üzüntü, neşe, hayret, mutluluk, merak, şaşkınlık, keder, endişe, küçümseme, sevinç, ızdırap, utanç, kıvanç, zevk, ümit, suçluluk” duygularının tanımlanma biçiminin tespit edilebilmesi için çeşitli sözlükler taranmıştır. Bu doğrultuda Güncel Türkçe Sözlük (GTS) ve Kubbealtı Lugatı’ten (KAL) yararlanılmıştır. Ayrıca duygu gibi evrensel niteliği olan kavramların başka dillerdeki tanımları da ortaya konulmak istenmiştir. Bu bağlamda dünya genelinde ortak yabancı dil olarak kabul edilebilecek İngilizce referans alınmıştır. İngilizceden İngilizceye hazırlanmış iki farklı sözlük incelenmiştir. Bu bağlamda daha çok İngiliz İngilizcesi üzerine hazırlanmış Cambridge Sözlük (CS) ile Amerikan İngilizcesi üzerine hazırlanmış Marriem-Webster Sözlük’teki (MWS) duygu tanımları çalışma kapsamında taranmıştır. Türkçe için referans sözlüklerden GTS ve KAL’de belli yönlerden farklı olarak tanımlanan duyguların İngilizcedeki tanımları da ele alınmış, tanımlar arasında karşılaştırma yapılmıştır. Taranan duygulardan “sevgi, mutluluk, nefret, umut” duygularının sözlüklerdeki tanımlarında farklılıklar görülmüştür. Bu nedenle çalışmada bu duyguların tanımları detaylı olarak incelenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Veriler dört ayrı sözlük aracılığıyla toplanmıştır. Bunlar: GTS Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı, Cambridge Sözlük, Marriem-Webster Sözlük.

3. Bulgular

Çalışma kapsamında taranan duygulardan “sevgi, mutluluk, nefret, umut” duygularının sözlüklerdeki tanımlarında farklılıklar görülmüştür. Bu nedenle aşağıda bu duyguların ikisi Türkçe ikisi İngilizce olmak üzere dört farklı sözlükteki tanımlarına yer verilmiştir.

Sevgi

GTS:

isim İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet. (GTS)

KAL:

i. İnsanı karşılık beklemeden yakın ilgi, dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedâkârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu, sevme duygusu, muhabbet. (KAL)

CS: / affection (n.):

i. Bir kişi veya yerden hoşlanma hissi. (CS)

MWS: / affection (n.):

i. Birinden veya bir şeyden hoşlanma ve ona değer verme hissi: Şefkatli bağlılık. (MWS)

Temel duygulardan sevgi kavramı, iki Türkçe sözlükte birbirine oldukça yakın bir şekilde tanımlanmaktadır. GTS’de yer alan “*insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu*” ifadesiyle bu duygunun insan dışındaki varlıkları da kapsayabileceği belirtilmiştir. KAL’de ise sevgi oluşturduğu etkiler odaklı ele alınmış ve medeniyet kodlarını daha ayrıntılı yansıtacak şekilde tanımlanmıştır. GTS’den farklı olarak sevgi duygusunun çeşitli yönlerine yer verilme suretiyle tanımın genişletildiği görülmektedir. “Dostluk”, “şefkat”, “fedakârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu” ifadeleriyle duygunun öğeleri bütüncül olarak betimlenmeye çalışılmıştır. CS’nin tanımında ise sevginin yönlenebileceği unsurlar olarak “*bir kişi veya yer*” ifadesine yer verilmiştir. Ancak bu duygu yüzeysel “hoşlanma duygusu” olarak tanımlanmakla yetinilmiştir. MWS’de ise sevgi için

diğerinden daha geniş bir tanım yapılmış, hoşlanma hissine ek olarak değer verme ve şefkatli bağlılık hislerine değinilmiştir.

Mutluluk

GTS:

- 1. isim Mutlu olma durumu; mut (I), ongunluk, kut, devlet, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik. (GTS)*
- 2. isim Anlık bir duruma bağlı olarak duyulan sevinç veya alınan zevk.*

KAL:

- i. Mutlu, huzurlu, mesut ve bahtiyar olma durumu, saâdet. (KAL)*

CS: / happiness (n.):

- i. Mutlu olma hissi (CS)*

MWS: / happiness (n.):

- 1.*
  - a: i. İyi olma ve hoşnutluk hali: neşe.*
  - b: i. Zevkli veya tatmin edici bir deneyim.*
- 2. i. Mutluluk, uygunluk.*
- 3. i. İyi talih. (MWS)*

Hem GTS hem KAL'de mutluluk sözcüğü eş anlamlarıyla tanımlanmıştır. GTS'de, KAL'den farklı olarak ikinci maddede mutluluk için “anlık bir duruma bağlı olarak duyulan sevinç veya alınan zevk” tanımı yapılmıştır. Mutluluk duygusu için yapılan “anlık” vurgusu dikkat çekicidir. KAL'de duygunun tanımı yapılırken yalnızca eş anlamlılarının verilmesiyle yetinilmiştir. Verilen sözcüklere ayrıca bakıldığında detaylı açıklamalara ulaşılabilir. CS'de de mutluluk duygusu sadece “mutlu olma hissi” şeklinde açıklanmıştır. MWS'de mutluluğun barındırdığı olumlu hisler, diğerlerine göre daha detaylı açıklanmıştır. Ayrıca MWS'de mutluluğun farklı bağlamlarda kazandığı yeni anlamlar da ele alınmıştır.

Nefret

GTS:

1. **isim** Bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu.
2. **isim** Tiksınme. (GTS)

KAL:

1. **i.** Bir şeyi veya bir kimseyi beğenmemekten, kötü bulmaktan ileri gelen şiddetli itici duygu, iğrenç bulup tiksınme.
2. **eski.** Ürküp kaçma. (KAL)

CS: / hatred (n.):

- i.** Son derece güçlü bir hoşnutsuzluk hissi. (CS)

MWS: / hatred (n.):

1. Aşırı hoşlanmama veya tiksınme.
2. Genellikle karşılıklı olan kötü niyet veya kırgınlık: Ön yargılı düşmanlık veya husumet. (MWS)

Pek çok farklı duygu sınıflandırmasında temel duygular arasında yer alan nefret duygusunun sözlüklerde birincil olarak farklı tanımlandığı görülmektedir. GTS bu duyguyu “bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu” olarak tanımlamıştır ancak sözlükte bu tanıma uygun “bedhah” sözcüğü de yer almaktadır. GTS bedhah sözcüğünü “başkasının kötülüğünü isteyen, kötü yürekli” olarak tanımlamaktadır. İsim türü “bedhahlık” olarak verilen sözcüğün ise sadece “bedhah olma durumu” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Tanımlarındaki kesişim noktaları dikkate alındığından iki sözcük arasında eş, yakın anlamlılık da ifade edilmemiştir. GTS’de, KAL’de ve MWS’de nefret sözcüğünün “tiksinme” anlamına ortak olarak yer verilmiştir. Ayrıca GTS haricindeki diğer üç sözlükte nefret duygusunun gücüne, şiddetine, yoğunluğuna değinilmiştir. MWS’de diğer sözlüklerden farklı olarak bu duygunun kötü niyet ve kırgınlığı bir arada barındırdığı, düşmanlık, husumet anlamlarına da geldiği ifade edilmiştir.

Umut

GTS:

1. **isim** Ummaktan doğan duygu; umu, ümit.
2. **isim** Bu duyguyu veren kimse veya şey; ümit.
3. **isim** Olması beklenen veya olacağı düşünülen şey; umu, ümit. (GTS)

KAL:

1. **i.** *Bir şeyin gerçekleşmesi ihtimâlinin verdiği ferahlatıcı duygu, ummaktan doğan ferahlık, ümit.*
2. **i.** *Bu duyguyu uyandıran kimse veya şey. (KAL)*

CS: / hope (n.):

- i.** *Gelecekte olmasını istediğiniz iyi bir şey veya gelecekte ne olacağına dair kendinizden emin bir his. (CS)*

MWS: / hope (n.):

1.

a: i. *Gerçekleşme beklentisi veya inancının eşlik ettiği arzu.*

Ayrıca: Tatmin veya başarı beklentisi.

b: i. *Umutların odaklandığı kişi veya şey.*

c: i. *Arzulanan veya umut edilen bir şey.*

2. **(eski)** *Güven, dayanma. (MWS)*

Umut sözcüğünün tanımında her iki sözlükte de (GTS VE KAL) eş anlamlı ümit sözcüğüne yer verilmiştir. GTS’de eş anlamlı olarak verilen “umu” ve “ümit” sözcüğünün tanımına bakıldığında da ek bir açıklamaya yer verilmediği, yalnızca “umut” sözcüğüne yönlendirme yapıldığı görülmektedir. KAL’de ise umut sözcüğü tanımlanırken “ferahlatıcı duygu” ifadesi ile GTS’den farklı olarak duygunun olumlu çağrışımlarına atıfta bulunulmuştur. GTS’de “olması beklenen veya olacağı düşünülen şey” tanımı “umut” kavramını bir yönüyle yansıtsa da diğer duygulardan ayrılan niteliği tam olarak vermemektedir. Çünkü bu genel ifade, duygu dışında “beklenti” “tahmin” gibi başka sözcükleri de hatırlatmaktadır. İncelenen İngilizce sözlüklerde ise umut duygusundaki beklemenin “iyi” bir olguya dayandığı ve “arzu, isteklerle” ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda GTS haricindeki diğer üç sözlükte umut duygusunun içerdiği olumlu hislere ve iyi şeylerin olacağına dair beklentiye dikkat çekilmiştir. Böylece umudun diğer bekleme türlerinden farkı ortaya konulmuştur. İncelenen iki ayrı İngilizce sözlükte Türkçe sözlüklerden farklı olarak umut duygusunun inançla kesişimi ifade edilmiştir. CS bunu “gelecekte ne olacağına dair kendinizden emin bir his” ibaresiyle MWS ise “gerçekleşme beklentisi veya inancının eşlik ettiği arzu” şeklinde göstermiştir. MWS’de ayrıca sözcüğün diğer sözlüklerden farklı olarak kazandığı “güven duyma” anlamı da verilmiştir.

Duygu

Güncel Türkçe Sözlük
(GTS)

Kubbealtı Sözlük
(KAL)

Cambridge
(CS)

Marriem Webster
(MWS)

Tablo 2 Sevgi, Mutluluk, Nefret, Umud Duygularının Sözlüklerdeki Tanımları:

Sevgi	isim İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet.	i. İnsanı karşılık beklemeden yakın ilgi, dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedâkârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu, sevme duygusu, muhabbet.	i. Bir kişi veya yerden hoşlanma hissi.	i. Birinden veya bir şeyden hoşlanma ve ona değer verme hissi: Şefkatli bağlılık.
Mutluluk	1. isim Mutlu olma durumu; mut (I), ongunluk, kut, devlet, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik. 2. isim Anlık bir duruma bağlı olarak duyulan sevinç veya alınan zevk.	i. Mutlu, huzurlu, mesut ve bahtiyar olma durumu, saadet.	i. Mutlu olma hissi	1. a: i. İyi olma ve hoşnutluk hali: neşe. b: i. Zevkli veya tatmin edici bir deneyim. 2. i. Mutluluk, uygunluk. 3. i. İyi talih.
Nefret	1. isim Bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu. 2. isim Tikslenme.	i. Bir şeyi veya bir kimseyi beğenmemekten, kötü bulmaktan ileri gelen şiddetli itici duygu, iğrenç bulup tikslenme. 2. eski. Ürküp kaçma	i. Son derece güçlü bir hoşnutsuzluk hissi..	1. Aşırı hoşlanmama veya tikslenme. 2. Genellikle karşılıklı olan kötü niyet veya kızgınlık: Ön yargılı düşmanlık veya husumet.
Umut	1. isim Ummaktan doğan duygu; umu, ümit. 2. isim Bu duyguyu veren kimse veya şey; ümit. 3. isim Olması beklenen veya olacağı düşünülen şey; umu, ümit.	1. i. Bir şeyin gerçekleşmesi ihtimalinin verdiği ferahlatıcı duygu, ummaktan doğan ferahlık, ümit. 2. i. Bu duyguyu uyandıran kimse veya şey.	i. Gelecekte olmasını istediğiniz iyi bir şey veya gelecekte ne olacağına dair kendinizden emin bir his.	1. a: i. Gerçekleşme beklentisi veya inancının eşlik ettiği arzu. Ayrıca: Tatmin veya başarı beklentisi. b: i. Umutların odaklandığı kişi veya şey. c: i. Arzulanan veya umut edilen bir şey. 2. (eski) Güven, dayanma.

Kaynak: (GTS, KAL, CS, MWS, 2025).

3. Değerlendirme

Duygu ifade eden sözcükler her ne kadar geniş çağrışım alanlarına sahip olsa da belli çerçevelerle öne çıkan, çeşitli farklarla birbirinden ayrılan ve insanların kendini, olay ve durumları doğru ifade etmesine imkân tanıyan unsurlardır. Bu nedenle gerek ortak anlam dünyasının inşa edilmesi gerek psikoloji, tıp, sosyoloji, edebiyat gibi pek çok alanda kavram birliği sağlanması açısından duyguların açık, belirgin ve ortak çerçevede tanımlanması önem taşımaktadır. Bu çalışmada psikoloji alanında yapılan duygu tasniflerinde temel duygular arasında yer alan sevgi, mutluluk, nefret, umut duygularının sözlüklerde tanımlanma şekline odaklanılmıştır.

Sevgi duygusu; düşünce ve yaşayışların biçimlenmesinde rol oynayan, insanı besleyen önemli bir içsel kaynaktır. Edebiyatın, sanatın öne çıkan temel yapı taşlarından birisi olmuştur. Türk kültüründe toplumsal bağlardan inanışlara, inançtan tasavvufi öğelere kadar pek çok unsur bu duyguyla ifade edilmiştir. Oldukça geniş bir çağrışım dünyasına sahip olan bu kavram, çalışmada incelenen iki farklı Türkçe sözlükte çeşitli açılardan tanımlanmıştır. GTS’de duygunun bireyde, insana ve diğer şeylere yönelik yakınlık, bağlılık hissi uyandırdığı vurgulanırken KAL’de ise duygunun bireydeki yansımaları, etki alanı ve insanı yönlendirdiği tavırlara dikkat çekilerek betimlemeler yapılmıştır. GTS’de sevginin insana ve insan dışındaki şeylere yönelik olabileceği, KAL’de ise daha çok insanlar üzerindeki etkisi ön plana çıkartılmıştır. Sevgi, CS sözlükte “bir kişi veya yer”e yönelik “hoşlanma duygusu” olarak tanımlanmıştır. İngilizce tanımında verilen “yer” ifadesinden duygunun insan dışındaki varlıklara yansiyabildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca sevginin yalnızca “hoşlanma duygusu” olarak betimlenmesi sınırlı çağrışım alanı oluşturmaktadır. MWS’de ise sevginin tanımı daha detaylı şekilde verilmiştir. Hoşlanma hissinin yanı sıra değer verme ve şefkatli bağlılık kavramları öne çıkarılmıştır. MWS’deki bu tanımın, KAL’de sevgi tanımında vurgulanan dostluk, şefkat, bağlılık kavramlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Sözlüklerin toplumların hayata bakış açılarına göre şekillendiği de düşünüldüğünde bu tanımlardan “sevgi” duygusuna yüklenen kültürel anlama dair çıkarım yapılabilir. Türkçede “sevgi” duygusu etrafında oluşan önemli bir edebî birikim olması, bu duygu üzerine temellendirilen tasavvuf geleneğinin varlığı, Türk toplumunun sosyal normları duygunun sözlüklerde detaylı şekilde tanımlanmasında etkili olmuştur. İngilizce sözlüklerde ise sevginin yalnızca “hoşlanma hissi” ve “şefkat” yönü dile getirilerek daha sınırlı tanımlar yapıldığı görülmektedir.

İnsan yaşamında çoğu zaman ulaşılmak istenen hedef duygu gibi görülen mutluluk duygusu ise incelenen iki sözlükte de eş anlamları verilerek tanımlanmıştır. Verilen bu sözcüklerin her birine sözlükten bakıldığında genellikle “bahatlı olma” ve “sevinç” ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bununla beraber yukarıda da belirtildiği gibi GTS’de ikinci madde olarak “anlık bir duruma bağlı olarak duyulan sevinç veya

alınan zevk” tanımı verilmiştir. Mutluluğun anlık bir duruma bağlanması yoruma açık bir tanım olarak değerlendirilebilir. Çünkü madde başında verilen eş anlamlı sözcüklerin tanımlarında duygunun bu yönüne ilişkin herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Burada mutluluk duygusu “anlık” durumlara bağlı ise uzun süreli durumlara bağlı olan olumlu hislere ne denmeli veya bunları ayıran temel nokta ve kavram nedir, soruları ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda bakılan “huzur”, “sevinç”, “neşe” gibi duyguların tanımlarında da “süreç” temelli bir ifadeyle karşılaşılmamıştır. Ayrıca incelen İngilizce sözlüklerden CS’de, Türkçe sözlüklerde olduğu gibi eş anlama yönlendirici tanım görülmektedir. Bu tanımda yalnızca “mutlu olma hissi” ifadesiyle yetinilmiştir. Ancak MWS’de mutluluk duygusu insandaki çeşitli olumlu yansımalarıyla tanımlanmıştır. Böylece incelenen sözlükler arasında mutluluk duygusuyla ilgili en detaylı tanımın “iyi olma ve hoşnutluk hali; zevkli veya tatmin edici bir deneyim; mutluluk, uygunluk; iyi talih” ifadeleriyle MWS’de yapıldığı görülmektedir.

İnsanda güçlü etkileri olan diğer bir duygu ise nefrettir. Nefret iki Türkçe sözlükte de olumsuz yönü ve tikslenme duygusuyla yakınlığı ön plana çıkartılarak tanımlanmıştır. Nefret duygusu, KAL’de ilk maddede “bir şeyi veya bir kimseyi beğenmemekten, kötü bulmaktan ileri gelen şiddetli itici duygu, iğrenç bulup tikslenme” şeklinde tanımlanmıştır. GTS’de ise nefret “bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu” olarak ifade edilmiştir. Hâlbuki bu anlamı “bedhahlık” sözcüğünün de karşıladığı söylenebilir. Tanımlara bakıldığında benzer tanımlarla açıklanan bu sözcüklere atıfta bulunulmadığı görülmektedir. Nefret, bedhah, bedhahlık, beddua-ilenme gibi sözcüklerin olumsuz anlamları çağrıştırarak ortak bir psikolojiyi yansıttığı söylenebilir ancak bu sözcükler birbirinden farklı duygu durumlarını ifade etmektedir. Aynı zamanda bu sözcükler olumsuz duygulara dayansa da aralarında belirgin farklılıklar vardır. Çünkü insan bazı şeylerden nefret edebilir ancak o şeylerin kötülüğünü istemeyebilir. Öte yandan nefret sözcüğünün “tiksinme” anlamı; GTS’de, KAL’de ve MWS’de ortaktır. Ayrıca KAL’de, CS ve MWS’de nefret duygusunun güçlü olduğuna, şiddetine, yoğunluğuna değinilmiştir. MWS’de diğer sözlüklerden farklı olarak bu duygunun düşmanlık, husumet anlamlarına da geldiği belirtilmiştir.

Ele alınan diğer duygu ise olumlu hislerle çevrenmiş bir beklenti hâli olarak betimlenebilecek umuttur. İncelenen sözlüklerde umut, ummak kökeni ve eş anlamlı ümit sözcüğüyle birlikte verilmiştir. GTS’de duygunun geleceğe dair beklenti yönü öne çıkartılmıştır. Ancak “olması beklenen veya olacağı düşünülen şey” tanımıyla duygunun içerdiği olumlu çağrışımlara değinilmemiştir. Bu durum umut duygusunun “beklenti”, “tahmin” gibi kavramlardan ayrılan niteliğinin vurgulanmadığını göstermektedir. Öte yandan KAL’de “bir şeyin gerçekleşmesi ihtimalinin verdiği ferahlatıcı duygu, ummaktan doğan ferahlık, ümit” şeklinde yapılan tanımla umut duygusunun insanda uyandırdığı etki daha detaylı betimlenmiştir. Ele alınan İngilizce

sözlüklerde ise umut duygusundaki beklemenin iyi olgulara, arzulara, isteklere dayandırıldığı görülmektedir. GTS haricinde incelenen diğer sözlüklerde umut duygusu, iyi şeylerin beklenmesiyle ilişkilendirilmiştir. İncelenen İngilizce sözlüklerde Türkçe sözlüklerden farklı olarak umut duygusunun inanç hissiyle kesişimine de atıfta bulunulmuştur.

3. Sonuç

Sonuç olarak aynı duygulara verilen anlamların, yapılan tanımların her zaman tutarlı olmadığı ve sözlük yazarlarının kavramlar için farklı özellikleri öne çıkardığı görülmüştür. Laird ve Oatley de “duygu sözcüklerinin tutarlı veya yararlı bir sınıflandırmasının olmadığı”nı (1989, s. 87) söylemiştir. Benzer şekilde Wierzbicka (1992) evrensel olarak sunulamayan duygu terimlerinin öteki diller veya kültürlerdeki kavramlarla düzgün bir şekilde eşleştirilemediğine vurgu yapmıştır. İncelemede ele alınan sözlüklerden ikisi Türk medeniyetinin diğer ikisi de Batı medeniyetinin sözlüğüdür. “Geleneksel tek dilli genel sözlükler, ana dilindeki kişilerin algısına yönelik bir yapıya sahiptir” (Boz, 2015 s.48). Sözlükler, ait olduğu toplumun duygu ve düşünce yapısı etrafında oluşur. Duygular; inançlar gibi insanın aynı zamanda manevi yönünü, inancını da yansıtır. Bu yönüyle duyguların medeniyet perspektifinden görünüm farklılıkları olması da doğaldır. Nitekim çalışmada ele alınan “sevgi” sözcüğü örneğinde olduğu gibi Türkçe ve İngilizce sözlüklerdeki tanım çeşitlilikleri; algısal, kültürel yaklaşımlardaki farkı da ortaya koymaktadır.

Sözlüklerdeki tanımlarda kavramların gerçeklikle bağıntısı, zihinlerdeki yansımaları ve hisler arasında var olan farklar göz ardı edilmemelidir. Bu açıdan karşılaştırmalı sözlük çalışmaları ve sözcüklerin tanımlarına dair fikir alışverişleri ile ortak yöntemlerden doğan çeşitlilikler değerlendirilmelidir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Adamska-Salaciak, A. (2012). Dictionary Definitions: Problems and Solutions. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* 129, 267-283.
- Boz, E. (2015). Kullanıcı ve Sözlük İlişkisi. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 69, 41-52.
- Boz, E. (2020). Çevrimiçi Genel Sözlüklerde Tanım. *Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics*, 34, 1-14.
- Bozkurt, F. (2014). Sözlüklerdeki Temel Duygu Kavramlarının Yeniden Tanımlanması: Bir Yöntem Önerisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 21(1), 25-34.
- CAMBRIDGE DICTIONARY. (2025). Affection, happiness, hatred, hope. CAMBRIDGE DICTIONARY web sitesinden 21 Mart 2025 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/tr/s/%C3%B6z%20l%20k/ingilizce/contemporary> adresinden erişildi.
- Çetinkaya, B. (2006). Türkiye Türkçesinde Mutluluk ve Üzüntü Göstergeleri, Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinçer, Ş. (2011). Sözlükbirimlerin Oluşturulmasına Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Bir Bakış Denemesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4.
- Ed. Uysal B. ve Akdağ E. (2023). Prof. Dr. M. Hilmi Uçan Armağanı, Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Gökter Gençer, B. (2019). Türkçe Sözlük'teki Analitik Tanımlar Üzerine: Doğal Tür Sözcükleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 23(1), 28-44.
- GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK. (2022). Sevgi, mutluluk, nefret, umut. GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK web sitesinden 21 Mart 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Johnson-Laird, P. N. ve Oatley, K. (1989). The Language of Emotions: An Analysis of A Semantic Field. *Cognition and Emotion*, 3(2), 81-123. <https://doi.org/10.1080/02699938908408075>
- KUBBEALTI LUGATİ. (2024). Sevgi, mutluluk, nefret, umut. KUBBEALTI LUGATİ web sitesinden 21 Mart 2025 tarihinde <https://lugatim.com/s/%C3%A7a%C4%9Fda%C5%9F> adresinden erişildi.
- MERRIAM-WEBSTER. (2024). Affection, happiness, hatred, hope. MERRIAM-WEBSTER web sitesinden 21 Mart 2025 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/> adresinden erişildi.
- Ortony, A. ve Turner, T. J. (1990). What's Basic About Basic Emotions? *Psychological Review* 97(3), 315- 331.
- Usta, H. İ. (2006). Türkçe sözlük hazırlamada yöntem sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 46(1), 223-242.
- Wierzbicka, A. (1992). Talking about emotions: Semantics, culture, and cognition. *Cognition and Emotion* 6, 285-319.

Extended Summary

Emotions are abstract phenomena that have a fundamental place in both the individual inner world and social communication of a person, but are experienced concretely with their effects. Throughout history, many works of art, social events and intellectual transformations have emerged as the expression of internal processes triggered by emotions. In this context, the definition and classification of emotions are of great importance not only in the individual sense, but also in terms of disciplines such as psychology, sociology, literature and linguistics. Concepts such as “love, happiness, hate, hope”, which are among the basic emotions in the studies, have been examined in both Turkish and English dictionaries, and the differences between these definitions have been evaluated in a cultural and conceptual context. In this context, the Turkish Language Association Current Turkish Dictionary (GTS), Kubbealtı Dictionary (KAL), Cambridge Dictionary (CS) and Merriam-Webster Dictionary (MWS) have been used as sources. In the study, which was conducted with document analysis from the qualitative research method, similar and different aspects of dictionary definitions of emotions have been revealed. First of all, the emotion of “love” stands out as a fundamental element that shapes both the individual and social structure of a person. While love is defined in GTS as the closeness and attachment felt by an individual towards another person or object, KAL draws attention to the effects of this feeling on the individual, its guiding power and its reflection on behaviors. The role of love in social and religious context is also expressed indirectly in KAL. In English dictionaries, CS approaches love in a very limited way as “the feeling of liking for a person or place”, while MWS offers a more comprehensive definition of love; it opens up a deeper area of meaning by including concepts such as appreciation and affectionate attachment. These differences clearly reveal the role of language and culture in shaping the definitions of emotions. The emotion of “happiness” is generally seen as a target emotion that people want to reach. In GTS and KAL, happiness is defined by associating it with synonyms; in GTS, it is also stated as joy or pleasure experienced depending on momentary situations. This approach raises the question of whether happiness is a continuous internal state or a temporary feeling. Similarly, while happiness is defined in CS only as “the feeling of being happy”, MWS explains the feeling of happiness in more detail; it connects it with long-term positive feelings such as inner peace and satisfaction. This difference suggests that Western dictionaries have developed a more individual psychology-based and detailed approach to the definitions of emotions. The feeling of “hate” is defined in both Turkish dictionaries with a negative orientation and as “disgust”. While hate is presented in GTS with a very strong meaning such as directly wishing harm to another, in KAL this feeling is explained more with dislike and disgust. The striking point here is that the definition given by GTS overlaps with other words such as “maliciousness” and these semantic distinctions are not clearly made. CS and MWS, on the other hand, focus on the intensity, severity and hostility meanings of hate. It is particularly striking that in MWS, more social and relationship-based dimensions of hate such as hostility and hostility are included. This shows that dictionaries take into account not only the literal meaning but also the social context of the emotion. The emotion of “hope” is defined as a positive state of expectation, but there are significant differences between the definitions in the dictionaries. In GTS, hope is defined only as “what is thought to happen”, leaving the positive connotation of the emotion in the background. This definition falls short in explaining how hope differs from concepts such as expectation or prediction. In contrast, in KAL, hope is presented from a more emotional and internal perspective as “a refreshing state of expectation”. In English dictionaries, hope is more clearly associated with the expectation of good things; MWS, in particular, defines hope as a concept that intersects with belief. In this context, hope is not only a mental expectation, but also a spiritual basis. An important conclusion emphasized at the end of both texts is that the

Zeynep YİĞİT

definitions of emotions are not always consistent across dictionaries and that dictionary writers emphasize different aspects. As Laird and Oatley point out, the lack of a consistent classification of emotion words shows that definitions in this area are open to cultural and individual interpretations. Wierzbicka's studies also emphasize the difficulty of universalizing emotional concepts and the lack of exact equivalents across languages. As a result, definitions of basic emotions such as love, happiness, hate and hope carry not only linguistic but also cultural, philosophical and psychological reflections. These definitions in the dictionaries of Turkish and Western civilizations reveal both commonalities and important nuances in the way emotions are perceived. In this context, comparative dictionary studies, exchange of ideas on the definitions of words and the diversities resulting from common methods should be evaluated.